

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΝΕΟΛΟΓΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΙΔΑΚΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΡΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

1939

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
46 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — 46
ΑΘΗΝΑΙΙ

Ε.Γ.Α. ΓΡΕ. Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

χρόνο (ανάμνηση). Η στιγμή έδω έχει ένα νόημα αισθητικό μαζί και μεταφυσικό, έχει μια «καιρικότητα» που ύψώνεται έξω και άπάνω από το καιρικό, στοτικοποιείται, αντικειμενικοποιείται και γίνεται ΣΤΙΓΜΗ. Ο ποιητής που πεθαίνει, ξαναγεννιέται βυθίζοντας τον εαυτό του μέσ' στη Στιγμή του «χρόνου που ξαναβρίσκεται», του ενός και μοναδικού χρόνου που είναι ή τέχνη και ο θεός (μέσθ και σκοπός), ή τέχνη στην απολυτότητά της, στην ιδεατότητά της, χωρίς όμως να είναι δεατή και αφηρημένη αφού εκφράζει τη ζωή, όχι φυσικά με την έννοια που τη θέλει ο Henri Massis, τη ζωή που «είναι πλήρως έν Αύτῳ» σύμφωνα με τὰ λόγια του Παύλου «πρός Κολοσσαείς» ούτε και μ' εκείνη του Ρεμπώ που αντίστέκεται στην κατάλυση της μίας και αιώνιας αρχής της, της δυσυπόστατης, που έχει το λό-

γο της « dans un corps et dans une âme », μὰ τὴν ἄλλη ἐκείνη πὺ αὐτοματικά, μπορεῖ νὰ πῆ κανεῖς, αὐτοδιαλύθηκε, πὺ ἀπὸ μιὰ μοῖρα τῆς γέννας τῆς εἶδε τὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ φοβήθηκε, καὶ σύρθηκε στὸ ἐσώψυχό τῆς σὰν τὸ ἄβγαλτο κορίτσι πὺ πιάνεται ἀπὸ τὴ συνείδησή του, τὴν ὥρα πὺ παραδίνεται στὸν αὐτοκριματισμὸ του, καὶ κρύβεται ἀπὸ τὸν καθρέφτη τοῦ εἶναι του, γιὰτὶ ἐκεῖ μέσα βλέπει τὸ ἐρωτηματικὸ τῆς γέννας του πὺ τὸ ἀκούει νὰ τοῦ σφυρίζει στὸ αὐτὶ σὰ δαίμονας: « Ἄφροδίτη ἢ Ἑρμῆς; Τί εἶσαι; Μὰ ὅτι κι' ἂν εἶσαι, πιάσε με! »

Αὐτὴ ἢ κραυγὴ φέρνει μέσα τῆς τὸ σκοτάδι καὶ τὴ λάμψη, τὸν πόνο καὶ τὴ χαρὰ τῆς στιγμῆς πὺ χάνεται καὶ ξαναβρίσκεται, τῆς Στιγμῆς.

Ὅποιος μπόρεσε νὰ πιάση τὸ σκοτάδι καὶ τὴ λάμψη, βρῆκε τὴ Στιγμὴ — τὸ Θεό.

ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

ROBERT DREYFUS

Ο ΜΑΡΣΕΛ ΠΡΟΥΣΤ 17 ΧΡΟΝΩΝ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΤΟΥ ΖΩΗ ΚΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ

Μετάφραση ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

Τὸ πιὸ παλιὸ γράμμα πὺ ἔχω στὰ χέρια μου, τὸ πῆρα τὸν Αὐγουστο τοῦ 1888, τὸν καιρὸ πὺ τέλειωνε αὐτὸς τὴ ρητορικὴ στὸ Λύκειο Κοντορσέ, ὅπου ἐξακολούθησε ἢ παρέα μας τῶν Ἡλυσιῶν. Ἦτανε τότε δεκαεφτά χρονῶν κι' ἐγὼ ἤμουνα δεκαπέντε.

Τὸ Λύκειο Κοντορσέ δὲν ὑπῆρξε ποτὲ κάτεργο. Ἐμοιαζε, ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, μὲ περιβάλλον πὺ σὲ τραβάει τόσο ὠραία, ὥστε μερικοὶ μαθητὲς — ὅπως ὁ Προυστ λόγου χάρη καὶ οἱ ἄλλοι μου φίλοι — φρόντιζαν συχνὰ νὰ βρίσκωνται νωρίτερα ἀπ' τὴν κανονικὴ ὥρα. Ἀνυπομονούσαμε τόσο νὰ ξανασιμῶμε καὶ νὰ συζητήσουμε κάτω ἀπ' τοὺς ἀδύνατους ἴσκιους τῶν δέντρων πὺ στολίζουν τὴν πλατεία τῆς Χάβρης, περιμένοντας ν' ἀκούσωμε τὸ τύμπανο, πὺ περισσότερο μᾶς ὀρμήνευε παρὰ πὺ μᾶς ἐξανάγκαζε πραγματικὰ νὰ μποῦμε στὴν τάξη.

Δὲν εἶχαμε καὶ μεγάλη πειθαρχία, οἱ δικοὶ μας μάλιστα τὴ βρίσκανε λίγο χαλαρή. Μὰ αὐτὸ πὺ ἀνησυχούσε πιὸ πολὺ τοὺς γονεῖς μας, ἦτανε ἡ κοντινὴ παρουσία τῆς θρυλικῆς παρόδου τῆς Χάβρης, πὺ τὴ θεωρούσανε σὰν ἕνα ἄντρο διαφθορᾶς. Μοῦ φαίνεται πὺς οἱ φόβοι τους ἦτανε

μὰ τὴν ἀλήθεια ὑπερβολικοί: ἐγὼ μάλιστα δὲ θυμᾶμαι ἂν πρωτοκάπνισα ἐκεῖ, καὶ κανέναν ἄλλον πειρασμὸς δὲν μοῦ ἔτυχε, ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα χαρτοπωλεῖο μὲ πολλὴ πρᾶματεια, πὺ ἀπ' αὐτὸ ὀρεγόμαστε νὰ κάνουμε ὄλα μας τὰ σχολικὰ ψώνια, κι' ἕνα ζαχαρομάγαζο πὺ ἔδινε καραμέλλες πὺ δὲν εἶχαν ταῖρι.

Μὰ στὰ ἀξιαγάπητα ἔθιμα τοῦ Κοντορσέ ἀντιστέκονταν ἀνελέητα οἱ αὐστηρὲς ἀρχὲς τῶν μεγάλων πανεπιστημιακῶν ἰδρυμάτων τῆς ἀριστερῆς ὄχθης: Louis-le-Grand, Saint-Louis, Charlemagne, Stanislas!... Σ' αὐτὰ κυβερνοῦσε μιὰ σιδερένια πειθαρχία Τρανοὶ δασκάλοι μαζεύον ἐκεῖ, δασκάλοι πὺ βλέπανε μὲ κακὸ μάτι τὶς ἀνέσεις καὶ τὰ πλεονεκτήματα τῆς δεξιᾶς μὲ πάντας. Ἐκεῖ γινόταν σοβαρὴ καὶ γερὴ δουλειά.

Μέσ' στὴ δημοκρατία τῶν Οὐμανιστῶν, οἱ ἀντίπαλοί μας καμώνονταν νὰ μᾶς κυτᾶνε σὰ γλυκοὺς ἀματόρους καὶ ὅπως πάντα ἢ Ἀθήνα δεχόταν τὶς προσβολὲς τῆς Σπάρτης.

Χάρη στὴ φιλία τῆς μάνας μου μὲ τὴν κυρία Gidel, σύζυγο τοῦ φημισμένου λυκειάρχου τοῦ «Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου», τὰ κατάφερα καὶ τρύπωνα μέσ' τὸ τεράστιο

καὶ φοβερό αὐτὸ κάστρο τοῦ ἑλληνολατινισμοῦ.

Κάθε πού ἔμπαινα, ἔνιωθα νὰ μοῦ πιάνεται ἡ ἀνάσα στὸ ἀντίκρουσμα τῶν γερῶν αὐτῶν ομάδων τῶν ἐσωκλειστῶν ποὺ ξεχύνονταν στὶς αὐλές καὶ στοὺς διαδρόμους τὴν ὥρα τῶν διαλειμμάτων, καὶ πού θὰ τοὺς ἔφερναν, λέει, νὰ μᾶς τσακίσουν δίχως ἄλλο στὶς γενικὲς ἐξετάσεις καὶ ὑστερα στὶς εἰσιτήριες τῶν Σχολῶν. Μὰ σὰν τέλειωνε ἡ ἐπίσκεψη, δὲν δρασκελίζα ποτέ τὸ κατώφλι δίχως ν' ἀνοίξω τὸ στήθος μου στὸ δροσερὸ καὶ λεύτερον ἀέρα, καὶ εὐλογοῦσα τὴν τύχη μου πού σκέφτηκε νὰ μὲ κάνῃ ἕναν ξενίαστο «ἐξωτερικὸ» τοῦ ὠραίου καὶ εὐχάριστου Λυκείου Κοντορσέ.

Γυρνώντας ἐπίτι, καθόμουνα καὶ ἐτοίμαζα ὅπως-ὅπως τὰ αὐριανὰ μου μαθήματα, ἢ κι' ἀκόμα, προφυλαγμένος ἀπὸ τὴ βραδυνὴ μοναξιά, ἔριχνα στὸ ἡμερολόγιό μου τὶς συγκινήσεις πού μοῦ χάριζε ἕνας ἀνέλπιδος ἔρωτας γιὰ μιὰ χαριτωμένη κοπέλλα μὲ ξανθὸ κεφάλι, πού μὲ τὸ δίκιο της θὰ μπορούσε νὰ μοῦ θυμώσῃ σήμερα γιὰτὶ δὲ στάθηκα ἱκανὸς νὰ τὴν ἀποθανάτισω σὰν τὴ Γιλβέρτη Σβάν. Μὰ καὶ τὸ πιὸ γερὸ ἔρωτικό βάσανο (δὲν εἶναι τάχα στὰ δεκαπέντε μας χρόνια πού μαθαίνουμε ὅλα τὰ μυστικά τῆς «τέχνης τοῦ ὑποφέρειν» ἀπὸ τὶς γυναῖκες;) δὲ μὲ ἐμπόδιζε νὰ εἶμαι ὅπως ὅπως ἕνας καλὸς μαθητῆς, πού τὸν ἀπασχολεῖ στὰ σοβαρὰ ἢ ἰδέα ἑνὸς καλοῦ δασκάλου.

Ἐκεῖνο τὸ καλοκαίρι τοῦ 1888, ἡ μεγαλύτερη σχολικὴ μου φροντίδα ἦταν πῶς νὰ ἐξασφαλίσω δασκάλους ρητορικῆς τοῦ γούστου μου, γιὰ τὸν Ὀκτώβριο. Κάτω ἀπὸ τὴν ἡγεσία τοῦ φροντιστοῦ μου κ. Julien Girard, ἡ διοίκηση τοῦ Λυκείου ἤθελε νὰ κρατᾷ σημεῖωση τῶν προτιμήσεών μας, γιὰτὶ ἡ σχολὴ τῆς ρητορικῆς εἶχε τέτοιο γόητρο, πού θάταν ἔγκλημα νὰ μπῆ κανεὶς στὰ τυφλά, δίχως νὰ πάρῃ χίλιες-δύο προφυλάξεις...

Ἀποφάσισα τὶς διακοπὲς νὰ συμβουλευθῶ τὸν Μαρσέλ Προύστ.

* *

Μὲ τὸ δίπλωμα τῆς ρητορικῆς στὸ χέρι, ὁ Προύστ προπαρασκευαζόταν γιὰ τὴ φιλοσοφία, ὅπου θὰ ἦταν χωρὶς ἄλλο ὁ ἀγαπητότερος μαθητῆς τοῦ κ. Νταρλύ (1), πού στάθηκε ἕνας λαμπρὸς διαμορφωτῆς καὶ ἐμψυχωτῆς τῶν νέων πνευμάτων.

Εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον, ἀκόμα καὶ διασκεδαστικό, νὰ ξεφυλλίζῃ κανεὶς τὰ βραβειο-

(1) «Νταρλύ, ὁ μεγάλος φιλόσοφος μὲ τὸν ἐμπνευσμένο λόγο, πού κρατοῦσε πιὸ σίγουρα κι' ἀπὸνα γραφτό, ἔρριξε καὶ σὲ μένα, καθὼς καὶ σὲ τόσοὺς ἄλλους, τὸ σπῆρο ἀπὸ ὅπου βλάστησε ἡ σκέψη μας» (Marcel Proust «Les plaisirs et les jours», 1896). (Σημ. τοῦ συγγραφέα).

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΑΡΑΚΤΙΚΗ

ΙΡΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ

EX LIBRIS

(Ευλογραφία).

λόγια ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Ἀγαπημένε Μαρσέλ! Ἡ κλονισμένη ὑγεία του τὸν ἀνάγκαζε νὰ κάνῃ πολλὲς ἀπουσίες τὸ χρόνο, πρᾶγμα πού θὰ μπορούσε νὰ εἶχε ἀντίχτυπο στὰ μαθήματά του καὶ στὶς τριμηνιαῖες συνθέσεις, στὶς ὁποῖες ἦτανε ταχτικός, ἂν δὲν εἶχαμε νὰ κάνουμε μὲ μαθητῆ γεμάτο παραξενιά, ὄνειροφαντασία καὶ στοχασμό, πού ἐμπνεόταν πιὸ πολὺ ἀπ' τὸ διάβασμα, ἀπὸ τὴ σκέψη, ἀπὸ τὴν αἴσθηση, παρὰ ἀπὸ τὴ φιλοδοξία τοῦ βραβείου.

Τὸ 1888, στὸ μάθημα τοῦ κ. Νταρλύ τῆς φιλοσοφίας δὲ θὰ πάρῃ παρὰ ἕνα βραβεῖο, ἕνα μονάχα, μὰ τὸ ὠραιότερο, τὸ τιμητικὸ ἔπαθλο τῶν γαλλικῶν συνθέσεων, γιὰτὶ νέος αὐτὸς ἐνίκησε τοὺς βετεράνους τῆς τάξης, τρανοὺς ὑποψήφιους τῆς Ἐκὸλ Νορμάλ.

Δὲν μᾶς ἐκπλήττει διόλου τὸ πῶς ἕνας Μαρσέλ Προύστ ἐδοκίμασε τὸν ἑαυτό του παίζοντας μὲ τὰ πιὸ περίπλοκα θεωρητικά, ἠθικά καὶ μεταφυσικά προβλήματα.

Τὸ βραβειολόγιο τοῦ 1888 ἀναγράφει ἕνα πρωτεῖο καὶ δύο δευτερεῖα. Τὸ πρῶτο

βραβείο των «νέων» της γαλλικής συνθέσεως, ένα δεύτερο στα λατινικά και ένα άλλο στα ελληνικά.

Και τώρα, ύστερ' από το παράδοξο, βαθύ και τρομακτικό έργο της ώριμότητάς του, δέν μᾶς εκπλήττει τὸ γεγονός πὼς στὰ μαθηματικά λόγου χάρη θὰ πετύχαινε ἴσως λιγώτερο παρά στίς κλασικές γλώσσες καὶ στοὺς μεγάλους συγγραφείς. Γιαὶ νὰ εἶμαι πλήρης, πρέπει νὰ σημειώσω, τέλος, πὼς τὸ 1887 εἶχε πάρει τὸ δεύτερο ἔπαθλο τῆς ἱστορίας καὶ γεωγραφίας, ἕνα δευτερεῖο στὰ λατινικά καὶ ἕνα ἄλλο τέτοιο «κατ' ἐξαιρέσειν».

Οἱ πολυποίκιλες αὐτὲς διακρίσεις φανερόνουν (ἂν λάβουμε ὅπ' ὄψη τοὺς σωματικούς κλονισμούς του, ποὺ ἦταν εὐτυχῶς περαστικοὶ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη), πὼς δέν εἶναι ἀνάγκη ν' ἀρχίζη κανεὶς πάντα σάν ἕνας ρεμπεσκές, γιὰ τὰ τελειῶνη πρωτότυπος καὶ γόνιμος συγγραφέας.

Τὸ 1887-1888, ὁ Μαρσέλ Προύστ ἀκολούθησε μαθήματα ρητορικῆς στὸ τμήμα τῶν κ. κ. Γκωσέ καὶ Κυσεβάλ, ποὺ εἶχανε μοιραστῆ ἀναμεταξύ τους τὴ διδασκαλία τῆς λογοτεχνίας.

Ἔτσι εἶχε τὴν τύχη νὰ ζήσει μιὰν ὀλόκληρη χρονιά κοντὰ στὸν πιὸ ἐπιεικῆ καὶ δραστήριο δάσκαλο τοῦ Κοντορσέ, στὸν πνευματωδέστατο Μάξιμο Γκωσέ, στὸ φιλολογικὸ κριτικὸ τῆς «Revue Bleue», ποὺ ἡ διαβλεπόμενη καλοβολία του ἐνθουσίαζε τοὺς νεαροὺς ἀκροατές του. Ἄνθρωπος μὲ γοῦστο, ἤξερε νὰ τοὺς καθοδηγῆ στὰ σίγουρα.

Τὴ δεύτερη χρονιά πῆρα τὴν ἀπόφαση νὰ βάλω μπροστὰ κανένα σχέδιο γιὰ νὰ τὰ καταφέρω νὰ γίνω κι' ἐγὼ δεκτὸς ἀπὸ τὸν ἐξαιρετὸ αὐτὸν καθηγητῆ. Ἄλλοίμονο! Ὁ κ. Γκωσέ πέθανε στίς 24 Ἰουλίου. Ὁ θάνατός του, καθὼς καὶ ἡ παραίτηση τοῦ συναδέλφου του κ. Ταλμπό, δημιούργησαν μιὰ «πανεπιστημιακὴ κίνηση» καὶ μιὰ κάποια μεταλλαγὴ στὰ τρία τμήματα τῆς ρητορικῆς τοῦ λυκείου.

Σὲ λίγο μάθαμε πὼς μιὰ κενὴ ἔδρα θὰ δινόταν στὸν κ. Ντωφινέ, ἕνα νεαρὸ καθηγητῆ ποὺ τὸ ὄνομά του ἦτανε γιὰ μᾶς κάτι τὸ καινούργιο. Εἶχα πληροφορηθῆ πὼς ὁ Προύστ τὸν ἤξεφε αὐτὸν τὸν κ. Ντωφινέ, καὶ μάλιστα τὸν εἶχε σὲ μεγάλη ὑπόληψη.

Ἀπὸ τὸ χωριὸ τοῦ Οὐάζ ὅπου περνοῦσα τίς διακοπές μου, ἔγραψα στὸν Μαρσέλ ζητώντας του πληροφορίες, συμβουλές καὶ τὴ συνδρομὴ του...

Πῆρα ἀμέσως τὴν ἀπάντησή του—δουλεμένη μ' ἕνα γράψιμο λεπτὸ καὶ σταθερὸ, τὸ πιὸ παλιὸ γράμμα ποὺ ἔχω στὰ χέρια μου, καὶ μυρίζομαι σήμερα τὰ φύλλα του μὲ μιὰ γλυκειὰ καὶ δυνατὴ συγκίνηση, ἐνῶ τὸ χέρι μου τρέμει προσπαθώντας ν' ἀντιγράψῃ αὐτὴ τὴν αὐθεντικὴ «ἀνάλυση» ἐνὸς ψυχολόγου δεκαεφτά χρονῶν.

Τρίτη [Αὐγουστος 1888] (1)

«Ἀγαπητέ μου φίλε,

»Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος κύριος εἶναι ἕνας ἀνθρωπᾶκος ἀδύνατος, στεγνός, τσιριμονιόζος, ἐξυπνότατος καὶ διαβασμένος. Μυαλὸ καλοακονισμένο, μὲ καταπληκτικὴ σβελτώσυνη. Σχεδὸν λεπτεπίλεπτος μέσ' στὴ φινέτσα του. Διδασκαλία σοβαρῆ, ζωντανῆ, ἀποδοτικῆ. Πνεῦμα αὐστηρὸ, ἐνάρετο. Πιὸ πολὺ διανοούμενος παρά καλλιτέχνης. Ὡστόσο, θαυμάζει τὸν Λεκόντ Ντελίλ. Μὰ τὸν βρίσκει πολὺ «παράδοξο»! Σὰ νὰ τὸν βλέπω ἀπὸ δῶ, ὄλο κίνηση, ὄλο φωτιά—τὰ μικρούτσικα ζωηρὰ μάτια του νὰ παίρνουν τὴ θωριὰ ἐνὸς ψυχανατόμου—«αὐτὴ τὴ γεύση γιὰ τὸ παράδοξο, γιὰ τὸ ἐξωτικὸ!» Ὡστόσο ὁμως, μιὰ πειθαρχία πνεύματος σταθερῆ καὶ εὐπλαστῆ, διδασκαλία πλουσιώτατη σὲ ἰδέες καὶ σὲ πράγματα, ὁ πιὸ καλλιεργημένος καθοδηγητῆς, ὁ πιὸ σίγουρος γιὰ τὴ χρονιά τούτη τοῦ γυροτάξιδου ἀπὸ τὸν Ὀμηρο στὸ Σενιέ, πιάνοντας σκάλα στὸν Πετρόνιο. Λίγο «ἀνώτερα» καὶ «σοβαρά» τὰ πράγματα, μυρίζει πολὺ τάξη, πολὺ ἐξέταση, ἀλλ' ὅπωςδήποτε, καλὸ θὰ προκύψῃ. Δὲ χωράει συζήτηση, πὼς τώρα ποὺ δέν ἔχουμε πιά τὸν καυμένο μας τὸν Γκωσέ, εἶναι ὁ καλύτερος τῆς ρητορικῆς. Τοῦ μίλησα ἀπὸ δῶ κι' ἕνα χρόνον γιὰ σένα, χωρὶς νὰ ξέρω πὼς θὰ τὸν εἶχες δάσκαλό σου. Θὰ τοῦ μιλήσω ξανά μὲ τὰ ἴδια λόγια. Δέν τολμῶ νὰ στὰ ἐπαναλάβω, γιὰτὶ τὸ βρίσκω λίγο ἀνάρμοστο καὶ «ἀπὸ φυσικὸ μου» δυσάρεστο νὰ τὰ λέω φάτσα μὲ φάτσα, ἀλλὰ σὲ βεβαιώνω πὼς δέν μπορεῖ παρά νὰ θαυμάσῃ.

»Ὁ Κυσεβάλ δέν εἶναι σάν κι' αὐτὸν εὐγενῆς, ψυχρὸς, συμμαζεμένος, ἀλλὰ χοντράνθρωπος μὲ ὄρμη καὶ μὲ πλάτος.

»Ἕνας φοβερὸς δάσκαλος ἀπελέκητος, σκληροτράχηλος—ἀλλὰ σὲ βεβαιώνω πολὺ εὐχάριστος. Ἄπ' αὐτὸ τὸν κοτσονάτο Μπρυνετιέρ, τὸν τόσο «εὐθύ», δὲ λείπει ἡ νοστιμάδα. Εἶναι πολὺ διασκεδαστικὸ νὰ καθοδηγεῖσαι ἀπὸ δυὸ κεφάλια τόσο διαφορετικά. Μὰ κι' ἂν ἀκόμη γινόσουν πολὺ κυσεβαλικός, αὐτὸ δὲ θὰ σὲ ζημίωνε. Μὴ βάλῃς στὸ μυαλό σου πὼς τάχατες εἶναι ἡλίθιος, ἐπειδὴ κάνει ἀνόητο πνεῦμα ἢ γιὰτὶ αὐτὸς ὁ ἀνήμερος δέν κυνηγᾷ τοὺς φίλους συνδυασμούς τῶν συλλαβῶν καὶ τῶν περιγραμμάτων.

»Κατὰ τὰ ἄλλα εἶναι ἐξαιρετικὸς καὶ ἀφήνει τοὺς κουτοὺς νὰ στρογγυλεύουν τὴ φράση τους. Αὐτὸς δέν ξέρει ἀπὸ τέτοια. Εἶναι ἀληθινὴ ἀπόλαυση. Εἶναι ἰδεώδης

(1) Ὁ Μαρσέλ Προύστ δέν ἔβαζε ποτὲ ἡμερομηνία στὰ γράμματά του. Τίς χρονολογίες ποὺ βάζω τίς ἔβγαλα πότε ἀπὸ τὸ κείμενο τῆς ἐπιστολῆς, πότε ἀπὸ κάποια δικιά μου σημείωση τὸν καιρὸ ποὺ τὴν πῆρα ἢ ἀπὸ τὴ βούλα τοῦ ταχυδρομείου διὰ διαβαζόταν. (Σημ. τοῦ συγγραφέα).

καθηγητής και καθόλου άνιαρός. Ο Ντυπρέ είναι πολύ πιο χαριτωμένος και πιο εύγενικός. Είναι μια αξιογάπητη και ευαίσθητη ψυχή μέσα σ' ένα κορμί γέρο-πολεμάρχου, και αντίκρουσα τη γοητεία της Ξέρει βέβαια το Ντιέρ⁽¹⁾ και το Λεκόντ Ντελίλ. Μά τι βγαίνει απ' αυτό, ν' άκουσ κάποιον να μιλάει για μοντέρνους ποιητές, που τους άγαπάει με πολλές επιφυλάξεις. Θα άηδιάσει, θα τρίξουν τα δόντια σου και θα τ' άχτυπήσει χάμω. Η συζήτηση δέ θαχη τέλος, γιατί είναι άγαθος άνθρωπάκος δίχως καμιά άτσαλώσυνη. Καλά, και ύστερα; Αυτός θα βγη λιγάκι μοντερνοποιημένος. Και του λόγου σου;

»Γενικά, Ντωφινέ θα πη μάθημα, Κυσεβάλ, τάξη, Ντυπρέ, κουβεντολόι. Άλλά το μάθημα είναι περίφημο, ή τάξη πολύ καλή και ή συζήτηση άνιαρή. Θα έχης την καλοσύνη — όπως πάντα — να μ' άφήσης να σου πω άκόμα μερικά μικροπραγματάκια που θα με άνακουφίσουν; Νά γιατί. Θα σε παρακαλέσω να μη γελάσης μια και δέν έχω την πρόθεση να συγκριθω μαζί σου⁽²⁾. Σε έκτιμω πάρα πολύ, και για τουτο. Ο κ. Ζαλλιφφιέ θα σου πη αν λέω «λόγια».

»Άλλά αν έχουμε σχέση με μερικούς άλλους, αυτό το χρωστάμε στο ότι ξέρουμε λιγάκι τη σημερινή λογοτεχνία και την άγαπάμε. Ύστερα, έχουμε ένα διαφορετικό τρόπο να νιώθουμε την τέχνη και να κρίνουμε τις μεταφράσεις των έργων.

»Άκουσε λοιπόν, σε παρακαλώ, — για το καλό σου, — μην κάνης έσοδ, τι έκανα έγω, μην κάνης τον άπόστολο μπροστά στους καθηγητές. Έγω το έκανα έξ αίτίας που είχα κοντά μου το έλεύθερο και χαριτωμένο αυτό μυαλό, τον Γκωσέ.

»Τό άποτέλεσμα ήτανε, μέσα σε δυό μήνες, μια ντουζίνα κουτάβια να γράφουν σε στυλ décadent, ο Κυσεβάλ να με χαρακτηρίση γι' άφιονιστή που έσπειρα ζιζάνια μέσ' στην τάξη και πέρασα σε μερικούς για ποζαδόρος. Εύτυχως, σε δυό μήνες τέλεψε το πράγμα, μα έδω κι' ένα μήνα έλεγε άκόμα ο Κυσεβάλ: «Η άφεντιά του θα περάση, γιατί δέν είναι παρά ένας άστεϊος, μα θα φάη δεκαπέντε το λιγώτερο από τους άλλους.» Θα θελήσουνε να σε γιατρέψουνε. Οί συμμαθητές σου θα σε πάρουνε για τρελλό ή ήλίθιο. Μήνες δλάκαιρους διάβαζα μέσ' στην τάξη τα γαλλικά μου θέματα. Και με γιουχάιζαν και με χειροκροτούσαν.

» Αν δέν ήταν ο Γκωσέ θα την είχα άσχημα⁽³⁾.

(1) Leon Diérix, ο ποιητής των «Κλειστών Χειλιών».

(2) Ο συνηθισμένος τόνος του Προυστ εκείνη την εποχή, τόνος πάρα πολύ «εύγενικός», καθώς θα το ιδούμε πιο πέρα, που ξάφνιζε πάντα και κάποτε έρέθιζε τους καλύτερους φίλους του. (Σ. του συγγραφέα).

(3) Ο Γκωσέ άποστήριζε το έκκολαπτόμενο τάλεντο του Προυστ άκόμα και μπροστά στους γενικούς άπιθεωρητάς του Πανεπιστημίου. «Ένας απ' αυτούς, ο κ. Εύγένιος Μανουέλ, ήρθε κάποτε να

»Και τώρα, άφου θές να μου γράψης, να τί θα μπορούσε να μ' ενδιαφέρει πιο πολύ:

»Πρώτα τί κάνεις. Ύστερα, ξεκαθάρισέ μου «τή συμπαθητική φυσιογνωμία που κρύβεται κάτω από τα άρχικά D.H. (1). Με το μυαλό μου θαρω πως το ξέρω, και ο κ. Ζαλλιφφιέ, που μου μίλησε πάνω σ' αυτό περισσότερο από μια ώρα, με έπεισε για ό,τι σκεφτόμουνα, αλλά τί θέλει στο κάτω-κάτω; Γιατί ένω άλλοτε ήτανε μαζί μου πολύ καλός, τώρα με άπωθει πέρα για πέρα, δείχνοντάς το μου καθαρά, και ύστερ' από ένα μήνα έρχεται και μου λέει καλημέρα. Και ο άνηπιός του ο Μπιζέ; Γιατί μου κάνει το φίλο και ύστερα μου το στρίβει πιο πολύ από τον άλλο;

»Τί θέλουν; Νά με ξεφορτωθούν, να με πεισώσουν, να με κοροϊδέψουν, ή τί άλλο; Τους βρήκα τόσο «καλούς»! «Ολ' αυτά έννοείται μεταξύ μας, σά φίλοι που είμαστε. Μην κάνης λόγο. . . Ωστόσο, μια κι' είσαι φίλος του, θα ξέρης. Και έχεις χρέος να μου πής τα δικά μου, γιατί όταν δέν ξέρη κανείς πως να φερθη, κινδυνεύει να γίνη πολύ κρύος ή ένοχλητικός. Ω, ένοχλητικός, πόσο συχαίνομαι αυτή τη λέξη. Πάντα μου καθόταν στο στομάχι. Και φοβούμαι πως ήμουνα τέτοιος αυτή τη φορά. Πές μου το αν ήμουνα. Πίστεψε στην άληθινή φιλία μου.

» Μαρσέλ Προυστ

»96, όδός Λαφονταίν, Ώτέιγ.

»Υ. Γ. Τα άρθρα του Ντεζαρντέν είναι πολύ ένδιαφέρονται⁽²⁾.

»Αυτό που ζητά να πραγματοποιήση, είναι θαρω το ώραιότερο πράγμα που μπορεί κανείς να κάνη. Άλλά ή πραγματοποίηση (έξ αίτίας κυρίως των τελευταίων περιστατικών) μου φαίνεται — ίσαμε τώρα τουλάχιστο — πολύ βιαστική και άπληρη.

»Με συμπαθς για το γράψιμό μου, για το ύφος μου, για την όρθογραφία μου. Δέν έχω το κουράγιο να ξαναδιαβάζω απ' άρχης ό,τι γράφω. Όταν γράφω καλπάζοντας. . . Ξέρω πως δέν πρέπει να γράφη κανείς καλπάζοντας. Μα έχω τόσα να πω. Έρχονται σαν τα κύματα.»

(Άκολουθεί)

έπιθεωρήση την τάξη. Ο Προυστ έκλήθη να διαβάση δυνατά το τελευταίο του γαλλικό θέμα. Ο κ. Μανουέλ άκουσε πρώτα, και ύστερα γύρισε στον καθηγητή άγανακτισμένος: «Δέν έχετε κανέναν άλλον, του λέει, που να γράφη καθαρώτερα και σωστότερα γαλλικά;» Ο κ. Γκωσέ, που δέν είχε καμιά διάθεση να σκύψη κάτω από τα κελεύσματα του άνώτατου λειτουργού και μετριώτατου ποιητή των «Έργατων», ισόβιου ύποψήφιου της Γαλλικής Άκαδημίας, του πέταξε αυτή την τσουχτερή άπάντηση: «Κανέννας από τους μαθητές μου, κύριε γενικέ άπιθεωρητά, δέν γράφει γαλλικά έγχειριδίου!» [de manuel] (Σημ. του συγγραφέα).

(1) Daniel Halévy. (Σημ. του συγγραφέα).

(2) Τα άρθρα του κ. Paul Desjardins στη «Revue Bleue» μάς άρεσαν για το μοραλισμό τους και για την τελειωμένη μορφή τους. (Σημ. του συγγραφέα.)